

ÁZIJSKÁ EKONOMICKÁ KRÍZA Z KONCA 90-TYCH ROKOV 20.
STOROČIA A JEJ PRIEBEH A VPLYV NA EKONOMIKU V KÓREJSKEJ
REPUBLIKE

ASIAN ECONOMIC CRISIS OF THE END OF 90S OF 20TH CENTURY
AND ITS PROCESS AND IMPACT ON ECONOMY OF THE REPUBLIC OF
KOREA

Martin Klus – Diana Mydliarová

ABSTRACT

The main aim of the following paper is to provide its readers with a analysis of a period that had significant impact on economy and further development of life in the Republic of Korea. Once dependent on foreign aid The Republic of Korea currently belongs to the countries with advanced economies. Its process of industrialization and transition was rapidly increasing till the end of 1997 when not only korean economy was striked by financial crisis and hidden failings in the economic structure were brought into light. Korean financial crisis has drawn a worldwide attention, because among the crisis-hit countries, had bigger-sized economy, higher per capita income, and better macroeconomic fundamentals overall. Before the crisis broke out, Korea was regarded as hardly a place where such a thing could happen. We are paying attention to the description of the process that led the country to the developed state, to analysis situation before the crisis and we are describing also the break out of the crisis as well as situation during the crisis. We are attentive also to analysis of the causes of the crisis and measures and reforms that were adopted in concern to stabilization of the situation and to secure positive development after the crisis.

KEY WORDS

Causes. Chaebol. Crisis. Development. Economy. Exchange Rates. Foreign Currency. Loan. Market. Reforms.

ÚVOD

Po kórejskej vojne bola ekonomika krajiny v katastrofálnom stave, bola závislá na zahraničnej pomoci a nasledujúce roky sa vyznačovali snahou hospodársky sa stabilizovať.

Od 60-tych rokov boli postupne realizované reformy, ktoré svojou výraznou intenzitou v 80-tych rokoch dostali Kórejskú republiku na pozíciu krajiny s rozvinutou ekonomikou. V súčasnosti je krajina členom OECD a vo svetovom obchode taktiež stále významnejšie miesto zaberá juhokórejský export. Rapídny rozvoj kórejskej ekonomiky bol podmienený veľmi vysokou mierou úspor a investícií a významný v tomto procese bol tiež dôraz na zvyšovanie vzdelanosti. Kórejská republika ako jedna z prvých novointustrializovaných krajín započala svoju cestu k súčasnému stavu, keď ju možno radiť medzi rozvinuté ekonomiky sveta, v 60-tych rokoch 20. storočia. V tom období bol zaznamenaný ekonomický rast, ktorý bol sprevádzaný štrukturálnymi zmenami v ekonomike. Výraznou osobnosťou v procese rapidnej industrializácie a rozvoja ekonomiky bol Park Chung Hee, ktorého rola v histórii krajiny bola a stále je značne kontroverzná. Bol diktátorom, ktorý v krajine vládol od roku 1961 do roku 1979 a obdobie jeho vlády bolo sprevádzané nepokojmi, autoritárskymi opatreniami a bránením občanom v ich snahách o politický systém vyznačujúci sa prvkami demokracie, spravodlivosti a občianskych slobôd. Na druhej strane je známy ako iniciátor rapidnej a štátom riadenej industrializácie, pričom bol odhodlaný prostredníctvom tejto rapidnej industrializácie vyviešť krajinu z chudoby. Industrializácia sa realizovala v troch fázach, pričom v prvej fáze tkveli základy neskoršieho ekonomického úspechu. Počas tejto fázy krajina prijala ekonomickú stratégiu substitúcií importu priemyselných spotrebiteľských výrobkov prostredníctvom rozvoja domácej produkcie a taktiež boli prijaté protekcionistické opatrenia na ochranu domácich producentov. Druhá fáza industrializácie sa realizovala hlavne v období 70-tych rokov 20. storočia. Ekonomické opatrenia boli orientované na vytváranie exportného potenciálu, bola vykonaná transformácia ekonomickej štruktúry, podiel priemyselnej produkcie na tvorbu HDP narástol a podiel poľnohospodárstva a remesiel na druhej strane klesol. Vybudované boli nové priemyselné odvetvia náročné na kapitál, kvalifikovanú pracovnú silu či úroveň infraštruktúry. Počas 80-tych rokov bola realizovaná tretia etapa industrializácie, ktorá bola charakteristická rozvojom produkcie špičkovej technológie a podporou elektrotechnického, chemického a kozmického priemyslu. Pozornosť bola orientovaná aj na rozvoj výskumu a vedecký a technologický pokrok bol sústredovaný na budovanie priemyselných parkov [6, s.165-168].

DOSIAHNUTÉ VÝSLEDKY A DISKUSIA

1. PREDKRÍZOVÉ OBDOBIE

V priebehu troch desaťročí, odkedy sa začali v Kórejskej republike realizovať industrializačné programy sa krajina vymanila z tzv. začarovaného kruhu chudoby. Priemerné ročné tempo rastu dosiahlo v 80-tych rokoch 7 % a kvantitatívny rast bol súčasne doprevádzaný kvalitatívnymi zmenami. V národných ekonomikách, ktoré sa pôvodne orientovali na poľnohospodársku výrobu a remeslá, získavala rozhodujúci podiel na tvorbe HDP priemyselná výroba, ktorá bola nahradená službami. Tento rapidný rast však mal za cenu deformácie a to s dlhodobými dôsledkami. Nadbytočné investície oslabili efektívnosť a flexibilitu ekonomiky. To viedlo k nadbytočnému objemu v mnohých vedúcich priemysloch krajiny. Z finančného hľadiska, nedostatočná prax v skríningu úverov a spolitizovanie požičiavania viedlo k nahromadeniu obrovského množstva nesplatených úverov. Neobmedzovaná túžba rodinných konglomerátov, tzv. chaebolov⁵ po expanzii, spolu s nedostatkom náležitej usilovnosti a monitorovania bankami dospeli k nárastu mimoriadne vysokých pomerov podnikových dlhov a vlastného kapitálu. Ekonomika s vysokým vplivom sa tak stala veľmi zraniteľnou aj voči malým vonkajším či vnútorným otrasom a mohla sa tak v prípade slabej dôvery v jej ekonomické perspektívy ľahko zrútiť do krízy. Toto je to, čo sa Kórejská republika naučila v rokoch 1997-1998 a to za značne vysokú cenu [2, s. 26].

Pôvod ázijského hospodárskeho zázraku je podľa Lipkovej potrebné hľadať najmä v troch prameňoch, a to v charaktere pracovnej sily, ktorá sa vyznačuje tradičnou konfuciánskou pracovitosťou, disciplinovanosťou a lojalnosťou k firme; v hospodárskej politike, ktorá bola pôvodne zameraná na podporu podnikateľskej aktivity domácich aj zahraničných subjektov, na štátnu proexportnú a menovú politiku; a podiele vonkajších ekonomických podmienok, ktoré stimulovali rozvoj odvetví náročných na prácu v štátoch juhovýchodnej Ázie v 60-tych a 70-tych rokoch [6, s. 160-161]. Nemožno s týmto názorom nesúhlasiť, či už ide o pracovné nasadenie kórejských občanov, ktorí v porovnaní s pracovníkmi z iných krajín napríklad často pracujú oveľa dlhšie alebo či ide o podiel zahraničných partnerov, v tomto prípade hlavne podiel Spojených štátov, ktoré hrali na polostrove rozhodujúcu úlohu vo vytváraní a udržiavaní politického prostredia vhodného pre rozvoj juhokórejského kapitalizmu.

⁵ Konglomeráty vedené rodinnými klanmi, ktoré sa na výslnie dostali počiatkom 60-tych rokov. Majú obrovský vplyv nielen na ekonomiku krajiny, ale aj na politické dianie.

2. NÁSTUP KRÍZY V ÁZIJSKÝCH KRAJINÁCH A JEJ PRÍČINY

Obdobie prosperity pokračovalo až do konca roku 1996, kedy postihlo nielen Kórejskú republiku niekoľko po sebe nasledujúcich finančných kolapsov, ktoré uvrhli mnohé ázijské krajiny do hlbokej recesie. Táto finančná kríza, ktorá nasledovala patrí k najväčším ekonomickým otrasom svetového hospodárstva. Vážnym varovným signálom krízy bol pokles tempa ekonomického rastu v 90-tych rokoch. Prebiehal však nerovnomerne a odrážal nemalé zníženie objemu zahraničného obchodu, čo bolo dovedy hlavnou hnacou silou rastu. Zároveň odrážal problémy súvisiace s celou štruktúrou ekonomík, hlavne ich veľkú zraniteľnosť v dôsledku vzájomnej závislosti nielen na kolísaní exportu, ale aj importu [4, s. 248]. Priamym impulzom, ktorý aktivizoval krízu bol rozpad špekulačnej bubliny s nehnuteľnosťami v Thajsku, podobne ako to bolo v Japonsku v roku 1990. Na všeobecné vypuknutie krízy malo vplyv hneď niekoľko faktorov. Podľa Baláža a Línery medzi ne možno zaradiť súbor sociálno-ekonomických problémov v oblasti vlastných národných ekonomík, medzinárodné pozadie, ktoré bolo pod stále silnejúcim tlakom globalizujúceho sa svetového hospodárstva, cyklický vývoj svetového hospodárstva a záujmy nadnárodného kapitálu. Nesporne k tomu prispela aj recesia japonskej ekonomiky počas 90-tych rokov, ktorá pôsobila ako podstatný katalyzátor finančnej krízy v okolitých industrializovaných krajinách [1, s. 107]. Podľa Yu a Xu možno za príčiny tejto krízy považovať tiež „zlovestnú taktiku“ západných krajín, ktoré sa pri pohľade na silnejúce ekonomiky ázijských krajín obávali ohrozenia svojho dominantného postavenia na svetovom trhu. V záujme eliminovania tejto hrozby využili tieto bohaté krajiny situáciu a investovali do ekonomík východnej Ázie, aby neskôr tieto investície stiahli, čo malo za následok stratu ich konkurencieschopnosti. Ďalšou možnou príčinou je rodinkárstvo medzi politikmi a podnikmi či krátkodobý kapitál využívaný na dlhodobé investovanie, keď sú v mnohých ázijských krajinách podniky závislé na rôznych finančných inštitúciách, ktoré im poskytujú krátkodobý kapitál, pričom tento kapitál musí byť vrátený do 1 roka. Napriek tomu tieto krátkodobé prostriedky mnohé firmy používajú ako dlhodobý kapitál. Nemožnosť splatiť pôžičku dovedie dlžníka k bankrotu [7, s.5-8].

Ako hovoria Lee a McNulty, ak chceme pochopiť príčiny krízy v Kórejskej republike, je potrebné sústrediť sa ako na klasické ekonomické analýzy, tak aj na analýzy kultúrnych faktorov. Kórejská kríza bola výsledkom kombinácie rôznych zraniteľných „bodov“. Bezprostredný a náhly odliv zahraničnej meny viedol k vyčerpaniu zahraničných rezerv. Zhoršujúca sa bilancia krytia finančných inštitúcií, vysoká úroveň krátkodobých dlhov v súkromnom sektore a séria bankrotov chaebolov zatrasili dôverou investorov. Mnohé základné ekonomické problémy možno hľadať

v štruktúre podnikového sektora a v problémoch nevyzretých pracovných a finančných trhov. Ekonomické príčiny môžu byť klasifikované do troch hlavných kategórií: problémy likvidity, štrukturálne problémy a vonkajšie otrasy [5, s.15]. Je všeobecne známe, že nedostatočné zahraničné rezervy vyvolali túto krízu. Kórejská republika mala vysoký krátkodobý vonkajší dlh a taktiež vysoký pomer dlhov v rámci podnikového sektora a obrovské dlhy vo finančnom sektore boli vyvolané množiacimi sa bankrotmi. V rámci štrukturálnych problémov boli identifikované mnohé nedostatky hlavne v sektore financií, podnikov, vlády a v pracovnom sektore. V rámci pracovného trhu bol napríklad odhalený nedostatok flexibility vrátane neschopnosti dopriať zamestnancom voľno. Z vonkajších vplyvov mala na kórejskú krízu výrazný vplyv v okolitých krajinách sa šíriaca finančná kríza a akýsi nákazlivý efekt krízy zahraničnej výmeny bol v tom prípade dosť viditeľný.

3. PRIEBEH KRÍZY V KÓREJSKEJ REPUBLIKE

Finančná kríza, ktorá začala na jeseň roku 1997, keď nastalo prudké znižovanie kurzu takmer všetkých hlavných mien ázijských krajín, pritiahla celosvetovú pozornosť najmä na situáciu v Kórejskej republike, ktorá bola spomedzi všetkých zasiahnutých krajín tou najindustrializovanejšou. V období medzi rokmi 1994 a 1995 zažila krajina investíciami ťahaný hospodársky boom, ktorý ale bol konfrontovaný s rastúcim problémom nadvýroby. V roku 1996 boli hlavné kórejské exportné položky konfrontované klesajúcimi cenami a príjmy výrobcov počítačových čipov, ktorí patrili k najväčším domácim exportérom, klesli o približne 90 %. Nadbytočné kapacity v kľúčových odvetviach predstavovali hlavné štrukturálne slabiny kórejskej ekonomiky a nadmerný súkromný dlh bol hlavným faktorom, ktorý spôsobil náchylnosť hospodárstva na krízu. Hlavnou charakteristikou kórejského priemyslu bola dominancia chaebolov a dlhodobo sa prejavovala ich dominancia oproti malým a stredným podnikom. Ako ekonomika rástla, rástla aj neschopnosť zabezpečiť efektivitu hierarchickej kontroly a prejavil sa aj pokles efektivity chaebolov. Peňažný tok ako aj manažment riadenia sa v rámci chaebolov výrazne narušil a problémy sa vyskytli aj pri navrátení do jednotlivých zariadení vložených prostriedkov. Konkurencieschopnosť krajiny sa znižovala a prejavoval sa nedostatok pracovnej sily a jej rastúce náklady [1, s.119-120]. Všetko toto vyvrcholilo v sérii úpadkov chaebolov a kríza bola na spadnutie. Kríza v krajine prepukla vyhlásením bankrotu koncernu Sammi, ktorý patril medzi 25 najväčších podnikov v krajine. Pohľadávky vo výške 6 mld. USD spôsobili v januári 1997 zrútenie koncernu Hanbo Steel a General corporation Co., ktorý bol druhým najväčším oceliarskym a stavebným gigantom Južnej Kórei. Následne vyhlásila v júli 1997 bankrot Kia Group, ktorá bola odovzdaná

pod nútenú správu štátu. Otázne je prečo bola kórejská ekonomika tak náchylná na nadmerné investície a prečo tak veľa veľkých podnikov vykazovalo priam chronickú neefektivitu. Jednak to spočívalo v tom, že podniky boli v Kórei hodnotené bankami a inými podobnými finančnými inštitúciami a to hlavne podľa veľkosti, nie podľa výnosnosti. V rozvinutých ekonomikách, ktorých trhy cenných papierov, bankový systém a fond rizikového kapitálu sú všetky rozvinuté na vysokej úrovni, je nielen veľkým podnikom umožnené financovanie zvonka, ale je to umožnené aj malým, novo vytvoreným podnikom, čo značí, že môžu súťažiť na základe rovnakých podmienok. Naproti tomu v krajinách s nedostatočne rozvinutou trhovou infraštruktúrou, a to hlavne v štruktúrach finančných trhov, sú vonkajšie znaky, ako napríklad veľkosť firmy podstatnými faktormi dostupnosti zahraničného financovania. Finančné organizácie nemajú v tom prípade inú možnosť, než spoliehať sa na tieto kritéria, keď nie je možné objektívne ohodnotiť dlžníkov podľa takých vnútorných kritérií, akými je napr. výnosnosť. V Kórejskej republike majú chaeboly viac čo ponúknuť v rámci záruk a môžu v tom najhoršom prípade očakávať tiež vládnu pomoc, pretože sú vo všeobecnosti chápané ako príliš silné na to aby zlyhali a taktiež, pretože majú dlhotrvajúce politické konexie [2, s.27]. Rodiny, ktoré zakladali chaeboly mali veľký vplyv. Nielen že mali možnosť za pomerne nízku cenu získať kontrolu nad mnohými dcérskymi spoločnosťami, ale ich vplyv na investičné rozhodnutia dcérskych spoločností výrazne prekračoval ich práva priamej kontroly, čo odrážalo ich ekonomický a politický vplyv. Nadbytočné investície boli neodvratným dôsledkom aj vzhľadom na to, že neexistoval mechanizmus kontroly vlastníkov týchto chaebolov.

Na sklonku krízy v Kórejskej republike boli stúpajúce hodnoty výmenných kurzov považované za dočasný syndróm finančnej nervozity zapríčinený obavami zahraničných investorov, že dôjde k vyčerpaniu menových rezerv. Očakávalo sa, že pôžička z Medzinárodného menového fondu (MMF) na podporu postavenia zahraničných rezerv by mohla uvoľniť znepokojenie o zdravoti kórejskej ekonomiky zo strany zahraničných investorov. Nestalo sa tak a už od začiatku novembra 1997 sa v zahraničných médiách publikovali kritické články ohľadom finančnej situácie v Kórejskej republike. The Financial Times napríklad zverejnil článok, v ktorom sa uvádzalo, že kórejská ekonomika mala vážne štrukturálne problémy, ktoré boli výsledkom významnej nadmernej priemyselnej kapacity a krehkého bankového sektora ako aj krízy, ktorá bola výsledkom obrovských dlhov kvôli vysokej úrovni krátkodobých súkromných dlhov v korporátnom a bankovom sektore [5, s.7].

Dňa 10. novembra 1997 pokles kórejskej meny prvýkrát dosiahol hranicu 1000 kórejských wonov (KRW) za 1 dolár (USD) a dňa 16. novembra 1997 krajinu tajne navštívil Michel Camdessus, výkonný riaditeľ MMF, aby s predstaviteľmi vlády prerokoval úvery na záchranu. Na

d'alší deň zlyhali ďalšie snahy o upokojenie znepokojujúcich sa zahraničných investorov, keď sa pred ukončením pravidelného zasadnutia Národnému zhromaždeniu nepodarilo prijať balíček 13 zákonov o finančnej reforme. Dňa 19. novembra 1997 vláda oznámila prijatie balíčka na zabezpečenie finančnej stability, ktorého cieľom bolo povzbudiť návrat zahraničných zdrojov do domáceho trhu. Balík rozšíril prijateľné pásmo pre denné fluktuácie menových kurzov wonu z 2,25 % na 10 %, a predstavil opatrenia na stabilizáciu finančného sektora racionalizáciou fúzií a akvizícií finančných inštitúcií či ďalej liberalizoval trh s dlhopismi. Ani prostredníctvom týchto opatrení sa však nepodarilo zabezpečiť prevenciu krajiny od ďalšieho prehĺbenia finančných nepokojov. Dňa 21. novembra 1997 vláda oficiálne vyhlásila, že sa rozhodla požiadať MMF o úver, čo naznačovalo akýsi prelomový bod v kríze. Dňa 3. decembra 1997 uzavreli Kórejská republika a MMF dohodu o balíčku finančnej pomoci v celkovej výške 58,35 miliárd dolárov, ktorý zahŕňal pôžičku vo výške 21 miliárd z MMF, 10 miliárd od Svetovej banky, 4 miliardy z Ázijskej rozvojovej banky a 23,35 miliárd od zoskupenia krajín G-7 a ďalších krajín [5, s.9].

Krajina sa súčasne musela zaviazat', že bude realizovať reformy spojené s rozsiahlou reštrukturalizáciou a liberalizáciou kapitálového trhu. Ekonómovia očakávali, že táto pomoc MMF bude slúžiť ako forma garancie a zahraničné finančné inštitúcie by sa tak mohli cítiť dostatočne isté na to, aby odložili splatnosť krátkodobých dlhov Kórejskej republiky a pomohli tak odľahčiť kritickú situáciu meny. Avšak stále sa zhoršujúci medzinárodný kredit krajiny dominoval a bolo tak stále zložitejšie získať zahraničné valuty čo viedlo k ďalšiemu čerpaniu zahraničných rezerv krajiny. Dňa 24. decembra 1997 narástol kurz voči doláru na 1964 KRW za 1 dolár, čo značilo pokles o 16,6 % od predošlého dňa. Na ďalší deň oznámil MMF a medzinárodné agentúry spolu so Spojenými štátmi a 13 rozvinutými krajinami ich odhodlanie zabezpečiť 10 miliárd dolárov do začiatku januára ako časť záchranného balíčka.

Vďaka okamžitej pomoci sa krajina vyhla úplnej ekonomickej katastrofe. Efekt tejto okamžitej pomoci však vydržal len niekoľko dní. V prvých dňoch roku 1998 nastal obrat, keď sa devízové kurzy v prípade Kórejskej republiky vrátili na hodnotu 1700 KRW. Kórejská vláda si uvedomila, že zastavenie odlivu meny je potrebné konzultovať so súkromnými bankami. Delegácia kórejskej vlády začala v New Yorku diskusie s 13 zahraničnými bankami, aby rozložila krátkodobý dlh a dohodu dosiahli 28. januára 1998 o odložení a predĺžení krátkodobých dlhov kórejských komerčných bánk z jedného na tri roky. Dňa 16. marca 1998 vláda oznámila výsledky dodatočných rokovaní o odložení dlhu. Celkovo 21,8 miliárd čo predstavovalo 94,8 % stanoveného krátkodobého dlhu bolo úspešne odložených na viac ako 2 a pol mesiaca trvajúcich rokovaníach [5, s.11]. Po tomto sa rapídne začal stabilizovať kurz won/dolár. V 12 veľkých mestách siedmich krajín, vrátane

Hong Kongu a New Yorku sa v období od 26. marca do 3. apríla 1998 konali prezentácie zamerané na vydávanie dlhopisov zahraničným investorom. Táto snaha zabezpečila 4 miliardy na dlhopisoch, 1 miliardu mimo naplánovaného cieľa 3 miliardy. Nasledujúce úspešné odloženie platby krátkodobých dlhov bánk a 4 miliardy získané na dlhopisoch indikovali zlepšenie a stabilizovanie podmienok devíz v krajine a won sa stabilizoval na hodnotu 1300 KRW za dolár [5, s.11]. Pokrízová inflácia padla na svoju najnižšiu úroveň z 90-tych rokov na 0,8 % v roku 1999 a 2,2 % v roku 2000, čo prekvapilo tých, ktorí varovali, že devalvácia wonu by mohla vyvolať inflačnú špirálu. Vzhľadom na klasický pokles importu v polovici obdobia recesie sa hodnota obchodného účtu obrátila z 8,2 miliardového (USD) deficitu z predošlého roka na 40 miliardový (USD) nadbytok v roku 1998 a nadbytok pretrvával aj naďalej. Zahraničné rezervy dramaticky narástli a vykázali tak uzdravenie z pôvodných 4 miliárd dolárov z decembra 1997 na viac ako 100 miliárd dolárov k decembru 2001. Podobne aj úrokové sadzby, ceny akcií a výmenných kurzov sa dostali späť či dokonca prekonalí svoju predkrízovú úroveň. Úrokové sadzby podnikových obligácií narástli o viac ako 30 % od vypuknutia krízy, ale v druhej polovici roku 1998 začali prekvapivo klesať predtým ako sa stabilizovali na nízkej jednociferej úrovni. Akciový index padol okamžite po kríze na 280, ale postupne sa vrátil na viac než 1000, čo odrážalo účinok fiškálnych stimulov a popularitu investičných fondov, ktoré sa ujali začiatkom roku 1999. Následne index klesol a držal sa asi rok na úrovni 550 a neskôr sa vyšplhal na úroveň viac ako 800 [2, s.33-34].

Ešte medzitým bol 18. decembra 1997 zvolený nový prezident Kórejskej republiky Kim Dae Jung a už 22. decembra sa stretol s odchádzajúcim prezidentom a vytvorili dočasný 12 členný tzv. „Pohotovostný ekonomický výbor“ zložený z členov odchádzajúceho kabinetu a vedúcich politických osobností víťaznej strany, aby sa vysporiadali s krízou. Tento kabinet slúžil ako de facto ekonomický kabinet [3, s.101]. Po týchto prezidentských voľbách bolo zvolené mimoriadne zasadnutie Národného zhromaždenia, na ktorom bol 29. decembra 1997 prijatý balíček 13 zákonov o finančnej reforme. Finančné reformy zrevidovali zákony na základe ktorých fungovala Centrálna banka Kórejskej republiky a vytvorila nový finančný kontrolný úrad. Tieto revízie umožnili väčšiu nezávislosť banky, aby mohla účinnejšie kontrolovať infláciu. Nový finančný kontrolný úrad bol ustanovený prostredníctvom fúzie 3 existujúcich agentúr, ktoré mali dohľad nad bankami, obchodmi s cennými papiermi a poisťovňami. Nový finančný kontrolný úrad mal byť pod kontrolou Úradu premiéra a nie pod Ministerstvom financií a ekonomiky. Reformy mali urýchliť pôvodne navrhnutú štrukturálnu modernizáciu národného finančného sektora. Celkovo boli v rámci reformného procesu, ktorý sa realizoval v záujme vymanenia sa z krízy a stabilizovania situácie stanovené 4 oblasti štrukturálnych reforiem a to reforma podnikov, financií, vlády a priemyselných záležitostí. V rámci nich bolo potrebné vybudovať nový systém finančných inštitúcií a vlády, ktorý by obsahoval

morálne riziko, ktoré viedlo k preinvestovávaniu pôžičiek. Dôležitou súčasťou reforiem bola reforma chaebolov. Jedným z ďalších krokov vlády boli rokovania s komunitami podnikateľov v záujme dosiahnutia konsenzu týkajúceho sa riešenia problémov založených na tradičnom prístupe zdieľania národných problémov. Dňa 13. januára 1998 bola medzi prezidentom a lídrami 4 najväčších chaebolov dosiahnutá dohoda o 5 kľúčových princípoch podnikových reforiem. Dohoda vyzývala k posilneniu transparentnosti podnikov, k odstráneniu vzájomných záruk, k vylepšeniu finančnej štruktúry, k zefektívneniu obchodných aktivít a k posilneniu zodpovednosti manažmentu. Posilnenie transparentnosti malo byť dosiahnuté napr. prostredníctvom prijatia medzinárodných princípov účtovníctva či posilnením hlasovacích práv menšinových akcionárov. Odstránenie vzájomných záruk malo byť zabezpečené cez odstránenie už existujúcich vzájomných krytí dlhov a zamedzení vytvárania takýchto záruk do budúcnosti. Finančná štruktúra mala byť vylepšená skrz dohodu s bankami, či odstránenie obmedzení finančných „injekcií“. Zefektívnenie obchodnej činnosti sa malo dosiahnuť napr. prostredníctvom liberalizácie zahraničného vlastníctva nehnuteľností a k posilneniu zodpovednosti malo dôjsť napr. prostredníctvom predstavenia kumulatívnych hlasovacích systémov [3, s.102-103].

Vláda rýchlo prijala právne normy pre implementáciu reformných programov založených na dohodách. Dňa 14. februára 1998 bolo počas mimoriadneho zasadnutia Národného zhromaždenia prijatých 10 ekonomických zákonov, poväčšinou prepracovaných znení zákonov, ktoré sa týkali práce a reštrukturalizácie podnikov. Podľa nového zákona o prepúšťaní mali podniky v stave núdze, ako napr. v prípade fúzií, možnosť prepustiť zamestnancov bez súhlasu odborov. Ďalšie legislatívne akty sa týkali bankrotov, likvidácie podnikov a firemného poistenia, pričom cieľom všetkých bolo urýchliť reformu štruktúry priemyslu a finančných trhov.

Vo februári 1998 sa vláda a majitelia 30 najväčších chaebolov dohodli na pláne redukcie výnimočne vysokých pomerov podnikových dlhov/akcií a smerovalo sa k dohode medzi bankami a chaebolmi. Chaebolom bolo nariadené zníženie pomeru dlh/akcie na 200 % alebo menej a to do konca roku 1999 a zvýšenie transparentnosti manažmentu cez vylepšený účtovný systém a konsolidovanú finančnú správu z roku 1999. Vláda taktiež urgovala majiteľov chaebolov k predaju podielov zahraničným investorom tak, aby sa zredukoval pomer dlh/akcie. V prípade zlyhania chaebolu v plnení požiadaviek, vláda pristúpi k ich zaradeniu do procesu bankrotu. Druhý najväčší kórejský chaebol – Daewoo Corp., pokiaľ išlo o aktíva, zlyhal v redukcii pomeru dlh/akcie a korporácia sa tak v lete 1999 dostala do procesu bankrotu, čo signalizovalo ukončenie zaužívaného princípu „príliš veľký na to, aby zlyhal“. Finančný sektor tak musel pojať stratu v hodnote 30 triliónov a na ekonomiku to malo veľký dopad, preto sa vláda usilovala predísť podobnej situácii do

budúcna. Skrz vyššie spomenutý proces sa pomer dlh/akcie v prípade 4 najväčších chaebolov - Hyundai, Samsung, LG a SK – formálne znížil zo 470 % z konca roku 1997 na menej ako 200 % na začiatku roku 2000 [7, s.124]. Na druhej strane, spoločnosť Hyundai síce znížila tento pomer, avšak jej celkový dlh sa zvýšil. Naskytuje sa tak otázka či zníženie pomeru dlh/akcie malo skutočne pozitívny vplyv v rámci podnikovej štruktúry a postupe finančného manažmentu.

Pokiaľ išlo o dlhodobějšíu reformu, vláda deklarovala, že sa úplne zbaví vývojového štádia a vytvorí nový systém založený na trhovej ekonomike a demokracii. Podľa nového poriadku mali byť finančné inštitúcie a to hlavne banky prostredníctvom prešetrovania dlhov a monitoringu manažmentu schopné potrestať dlžníkov a to vrátane chaebolov. Ak sa neočakáva, že firma prežije, finančné inštitúcie ich prinútili ukončiť činnosť. V skutočnosti to však fungovalo tak, že sa podnikali kroky k zamedzeniu bankrotu a rozšíreniu nezamestnanosti, ako napr. predlžovanie splatnosti úverov alebo ponuka výhodných úrokových sadzieb a neprístupovalo sa k reorganizácii či ukončeniu činnosti neprosperujúcich firiem. Dôležitým faktom nefunkčnosti reformy v tejto oblasti bolo to, že na konci roku 2000 mali asi 4 % firiem pomer zisku/úroku nižší ako dokopy za posledné tri roky. Na základe tejto nepriaznivej skutočnosti vláda v rámci programu reštrukturalizácie v novembri 2000 predstavila zoznam 52 firiem, ktoré mali ukončiť svoju činnosť [2, s.37]. Aj napriek tomu však mnohé veľké firmy, ktoré boli ohrozením pre ekonomiku krajiny na danom zozname nefigurovali. Hlavným cieľom programu boli podniky s menším významom, čím sa reforma dostala do akejsi slepej uličky, keďže firmy, ktoré robili ekonomiku najzraniteľnejšou boli stále v prevádzke.

Finančné inštitúcie mali mať pri výkone svojej moci úplnú nezávislosť od vlády a politiky. V rámci dozoru aj týchto samotných finančných inštitúcií, bol v januári 1999 vytvorený Finančný dozorný úrad, ktorý vznikol zlúčením existujúcich dozorných orgánov pre bankovníctvo, cenné papiere a poisťky. Tento úrad skonsolidoval finančný dozor nad všetkými finančnými subjektami a trhmi a hral dôležitú úlohu vo vytváraní novej regulačnej a kontrolnej sústavy. Úrad dozeral nad rekapitalizačnými a reštrukturalizačnými plánmi bánk a napomáhal v rozdeľovaní nesplácaných úverov [3, s.149]. Kontrola vlastníkov chaebolov zo strany akcionárov mala byť inštitucionalizovaná ako vnútorná kontrola v rámci chaebolov a to prostredníctvom posilnenia správnej rady a kontrolného výboru. Pre veľké firmy bola stanovená povinná účasť riaditeľov zvonku, ktorý mali chrániť záujmy akcionárov.

Hlavným problémom, ktorý bolo potrebné vyriešiť v rámci finančného sektora bolo množstvo nesplácaných dlhov. Dňa 29. júna 1998 vláda prijala program reštrukturalizácie

finančného sektora, ktorý zahŕňal rozpustenie 5 komerčných bánk. Toto nasledovala injekcia verejných dotácií v záujme obnovy stability ostatných finančných inštitúcií. Vláda zvýšila 64 trioliónov wonov v rámci verejných dotácií, väčšinu ktorých vložila do finančného sektora koncom roku 1999. V decembri 2000 vláda zvýšila ďalších spolu 50 trioliónov wonov. Z verejných dotácií tak ušetrila dokopy okolo 104 trioliónov wonov a dotácie určené na finančnú reštrukturalizáciu narástli o viac ako 175 trioliónov wonov [2, s.36].

Niektoré reformami stanovené ciele boli dosiahnuté. Moci sa ujala nová vláda, ktorá bola predtým v opozícii a bola relatívne menej zadĺžená voči chaebolom alebo vládnej byrokracii. Okrem toho boli kríza a nasledujúci dohľad MMF rozhodujúcimi. Zhoda verejnej mienky počas krízy spolu s nátlakom MMF, vytvorili priestor na uskutočnenie inak neuskutočniteľnej reformy. Mnohé z reformných opatrení, ako napr. zrušenie vzájomnej garancie úverov, vytvorenie konsolidovanej finančnej správy či redukcia pomeru dlhu/akcií boli vládou zahrnuté v agende reformy už pred vypuknutím krízy. Ich implementácia by ale bola bez krízy a nátlaku MMF nemožná. Skúsenosť Kórejskej republiky z obdobia dvoch rokov ako vypukla kríza podporuje Olsonovu myšlienku, že *„zásadné reformy môžu byť realizované pod vplyvom takých šokov ako je porážka vo vojne či zahraničná okupácia“* [7, s.127].

Dva roky po vypuknutí ázijskej krízy sa tak začali objavovať prvé optimistickejšie náznaky dlhodobiejšieho oživenia ekonomického rastu v krajinách postihnutých týmto finančným kolapsom. Kórejská republika vykázala za rok 1999 nárast exportu o 9 %. Ťahúňom zotavujúcich sa ekonomík bol viac ako 10 %-ný rast priemyselnej výroby. Príjem na obyvateľa sa stabilizoval a zvýšil z hodnoty 6700 dolárov v roku 1998 na hodnotu 9900 dolárov v roku 2000 a pomaly sa tak dostával späť na úroveň 10 300 dolárov z roku 1997 [2, s.33]. To čo výrazne utrpelo boli verejné financie. Deficit rozpočtu a vládny dlh prudko narástli, čo odrážalo nárast potrebných výdavkov na stimuláciu ekonomiky a podporu nezamestnaných. Verejný dlh vrátane miestnych parlamentov dosiahol úroveň 108 trioliónov KRW v roku 1999, čo vyneslo vládny dlh ako percentuálny podiel HDP z 11 % v roku 1997 na dva krát takú úroveň o dva roky neskôr.

Vďaka úveru a uskutočneným reformám sa tak Južná Kórea postupne dostala z finančnej a ekonomickej krízy. Ázijská kríza nebola len krízou finančnou a ekonomickou, ale dotkla sa všetkých stránok života postihnutých krajín juhovýchodnej Ázie a ich obyvateľov. Vyplývala zo stretu medzi mocnejším a vyspelým západným kapitalizmom a jeho rôzne vyvinutými formami v Ázii [4, s. 261]. Kríza odhalila dovtedy latentné nedostatky v štruktúrach postihnutých ekonomík, pričom najväčšie slabiny ekonomík postihnutých krajín sa nachádzali hlavne v menovej a bankovej oblasti. Umelé zdržiavanie kurzu malo za následok deformovanie zahranično-obchodných vzťahov

a kurzu cenných papierov čo sa prejavilo znižovaním konkurencieschopnosti domáceho exportu na zahraničných trhoch. To viedlo k strate makroekonomickej rovnováhy a rôznym špekuláciám [1, s.133-134].

Kríza priniesla obrovský pokles kúpnej sily, čo prinášalo nepriaznivé vyhliadky pre vývoj ekonomického a politického postavenia. Hospodárska kríza bola taktiež výrazne krízou sociálnou, pričom postihovala hlavne najchudobnejších a rozšírila priepasť medzi chudobnými a bohatými. Ekonomický pokles si taktiež vynútil reštrikciu výdavkov na školstvo, zdravotníctvo, kultúru či masmédiá. Zhoršenie ekonomickej a sociálnej situácie obyvateľov taktiež prinieslo pre postihnuté krajiny hrozbu prehĺbenia vnútorného napätia [4, s. 261-263]. Predtým než kríza vypukla by len málokto predpokladal, že sa v Kórejskej republike, ktorá tak výrazne napredovala a ktorá vykazovala známky zdravej ekonomiky, môže niečo také odohrať.

ZÁVER

Od konca roku 1997, kedy zasiahla Kórejskú republiku finančná kríza, podnikla krajina drastické opatrenia, aby skonsolidovala ekonomiku a vytvorila základy pre jej dlhodobú stabilitu. Medzi hlavné priority patrila celková reforma ekonomickej štruktúry, ktorá zahŕňala ako vytvorenie nezávislých finančných inštitúcií, tak reformu veľkých konglomerátov, ktorých úspech či pád mali na ekonomiku krajiny rozhodujúci vplyv. Reformy sa z veľkej časti podarilo uskutočniť a ekonomika Kórejskej republiky nadobudla späť svoju životaschopnosť a stále čoraz viac naberá na sile a význame v rámci svetového trhu.

Analyzovaná finančná kríza síce položila kórejskú ekonomiku na krátku dobu na kolená, ale nemožno povedať, že by mala čisto negatívny vplyv na ekonomiku či spoločnosť. Na jednej strane síce na čas oslabila ekonomiku a krajina bola doslova nútená vykonať reformy, na druhej strane však boli tieto reformy pre ďalší rozvoj doslova nevyhnutné. Na to, aby sa zabezpečila dlhotrvajúca stabilita bolo potrebné vykonať hĺbkové reformy v systéme, ktorý navonok vykazoval funkčnosť a efektivitu, a ktorého nedostatky a zlyhania ukázala práve finančná kríza.

Kríza mala nielen ekonomický dopad na krajinu, ale výrazný bol aj vplyv sociálny. Pre občanov, ktorí boli dlhé obdobie zvyknutí na neustály rast ekonomiky, sa stal pojem reštrukturalizácia, predtým termín pre nich priam neznámy, zrazu úplne bežný. Okrem toho veľký šok priniesla taktiež vysoká nezamestnanosť. Najväčší šok pravdepodobne priniesol rozklad mýtu o trvalom ekonomickom raste a o tom, či bude vláda schopná krízu zvládnuť a opäť započatť obdobie trvalého rastu [2, s. 137]. Ako sa ukázalo, kríza bola zvládnutá a krajina vykazuje nielen stabilný rast, ale patrí medzi najsilnejšie ekonomiky sveta. Aj napriek súčasnému vývoju a pozícii kórejskej

ekonomiky vo svetovom meradle je však stále otáznou či budú vykonané reformy aj naďalej úspešné alebo nie, keďže trh krajiny je plne otvorený, čo robí ekonomiku zraniteľnú voči ďalšej kríze.

SÚHRN

Hlavným cieľom predloženého príspevku bola analýza obdobia, ktoré malo významný vplyv na ekonomiku a ďalší rozvoj života v Kórejskej republike. Kórejská republika, ktorá bola kedysi závislá na zahraničnej pomoci v súčasnosti patrí medzi krajiny s rozvinutými ekonomikami. Proces jej industrializácie a tranzície významne postupoval až do roku 1997, keď bola nielen Kórejská republika, ale v podstate všetky krajiny juhovýchodnej Ázie zasiahnuté finančnou krízou a na svetlo sveta sa tak dostali dovtedy skryté zlyhania v ekonomickej štruktúre. Finančná kríza v Kórejskej republike pritiahla celosvetovú pozornosť, pretože spomedzi krajín, ktoré boli zasiahnuté krízou, bola Kórea ekonomicky najvyspelejšia, s najvyšším príjmom na obyvateľa a celkovo lepšími makroekonomickými základmi. Predtým než kríza vypukla by sotva niekto o Kórejskej republike povedal, že tam takáto kríza vôbec môže vypuknúť. Pozornosť preto venujeme analýze tohto procesu, ktorý krajinu dovedol do súčasného rozvinutého stavu, analýze situácii pred krízou a popisujeme tiež vypuknutie krízy ako aj situáciu počas krízy. Sústreďujeme sa aj na analýzu príčin krízy a prostriedkom a reformám, ktoré boli prijaté v záujme stabilizácie situácie a zaistenia pozitívneho rozvoja po kríze.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

Príčiny. Chaebol. Kríza. Rozvoj. Ekonomika. Výmenný kurz. Cudzia mena. Úver. Trh. Reformy.

LITERATÚRA

- [1] BALÁŽ, P.; LÍNER, M. Postavenie juhovýchodnej Ázie vo svetovom hospodárstve. Bratislava: SPRINT, 2004. ISBN 80-89085-35-0.
- [2] CHUNG, D. K., EICHENGREEN, B. The Korean Economy Beyond the Crisis. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2004. 372 s. ISBN: 1843766035.
- [3] HAGGARD, S. The Political Economy of the Asian Financial Crisis. Washington, D.C.: Institute for International Economics, 2000. 237 s. ISBN: 0881322830.
- [4] KOVÁŘ, J. Asie dynamický kontinent. Hlavní faktory a ohniska růstu. Praha: Univerzita Karlova, 1999. 343 s. ISBN 80-7184-683-X.
- [5] LEE, H. CH. McNULTY, M.P. Korea's Economic Crisis and Cultural Transition toward Individualism. 2003. [online]. [cit. 2010-06-20]. Dostupné na internete: <<http://www.esri.go.jp/jp/prj/seminar/seminar058a.pdf>>

- [6] LIPKOVÁ, Ľ. Svetové hospodárstvo. Bratislava: Sprint, 2000. 204 s. ISBN 80-88848-35-0.
- [7] XU, D., YU, T. S. From crisis to recovery: East Asia rising again? Singapore: World Scientific Publishing Company, 2001. 514 s. ISBN: 9810244347.

KONTAKTNÁ ADRESA

Doc. PhDr. Martin Klus, PhD., Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB, Kuzmányho 1, 974 01 Banská Bystrica, email: martin.klus@umb.sk

Mgr. Diana Mydliarová, Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB, Kuzmányho 1, 974 01 Banská Bystrica, email: diana.mydliarova@umb.sk